

“DATAİZM”E KARŞI VERİ GÜVENLİĞİ VE ADALETİ*

Data Justice and Security Against “Dataism”

Öğr. Gör. Dr. Ayşe YAŞAR ÜMÜTLÜ**
Doç. Dr. Önder Aytaç AFŞAR***

Öz: Dataizm ve veri adaleti, teknoloji dünyasında birbirine zıt iki paradigma haline gelmiş durumdadır. Dataizm genellikle kişisel verilerin toplanması ve optimizasyonunun aralıksız takibiyle ilişkilendirilir. Veriye dayalı karar vermenin, otomasyonun ve teknolojinin toplumsal ilerlemeye yol açacağı anlayışıyla karakterize edilir. Bu nedenle dataizm savunucuları, verimlilik, kolaylık ve yenilik umuduyla ne kadar çok veri toplanır ve işlenirse hayatlarımızın o kadar iyi olacağını iddia etmektedirler. Fakat veri adaleti anlayışı, ilkesiz bir veri toplayıcılığına kesinlikle tezat bir fikri savunmaktadır. Veri ekosisteminde adalet, eşitlik ve bireysel hakların ve mahremiyetin korunması ilkelerine dayanması gerektiğini vurgulamaktadır. Dolayısıyla veri adaleti savunucuları, veriye ilgili eşitsizliklerin, algoritmalarındaki önyargı ve ayrımcılık potansiyelinin ve bireylerin refahı pahasına gözetim veya kâr amacıyla verilerin kötüye kullanılmasının ciddiyetle dikkate alınması gerektiğini vurgulamaktadırlar. Bu makalede, veri merkezli yaklaşımların etik ve sosyal sonuçlarını irdelerek bu iki paradigma arasındaki gerilimi araştırılmıştır. Veriye dayalı verimlilik ile bireysel ve toplumsal hakların korunması arasındaki dengeler hakkında soruları gündeme getirilmiştir. Verilerin hayatımızda giderek daha merkezi bir rol oynadığı bir çağda, vericilik veya veri toplayıcılığına karşı veri adaleti perspektiflerini anlamak ve uzlaştırmak, daha adil ve sorumlu bir veri geleceğini şekillendirmek için hayati önem taşımaktadır.

Anahtar Kelimeler: Uluslararası Hukuk, Hukuk Felsefesi, Cyber Hukuk, Veri Adaleti, Dataizm.

Abstract: Dataism and data justice have become two opposing paradigms in the technology world. Often associated with the relentless pursuit of the collection and optimization of personal data, dataism is characterized by the understanding that data-driven decision-making, automation, and technology will lead to social progress. In this context, proponents of data collection claim that the more data is collected and processed, the better our lives will be, in the hope of efficiency, convenience, and innovation. But the notion of data justice advocates an idea that is absolutely at odds with unprincipled data collection. It emphasizes that the data ecosystem should be based on the principles of justice, equality and protection of individual rights and privacy. Data justice advocates therefore emphasize that data-related inequalities, the potential for bias and discrimination in algorithms, and the misuse of data for surveillance or profit at the expense of individuals' well-being must be seriously considered. This article explores the tension between these two paradigms by examining the ethical and social implications of data-centered approaches. It raises questions about the balance between data-driven efficiency and the protection of individual and societal rights. In an era where data plays an increasingly central role in our lives, understanding and reconciling data justice perspectives on dataism versus data harvesting is vital to shaping a more just and responsible data future.

Key Words: International Law, Philosophy of Law, Cyber Law, Data Justice, Dataism.

* Bu makale Türk Alman Üniversitesi tarafından, İstanbul'da düzenlenen 2. ASTANA Uluslararası Hukuk ve Sosyal Bilimler Sempozyumunda sunulmuş bildirinin ortak yazarla birlikte genişletilmiş ve güncellenmiş halidir.

** Necmettin Erbakan Üniversitesi Adalet MYO
ayumutlu@erbakan.edu.tr, ORCID: 0000-0001-9500-5338

*** Selçuk Üniversitesi İİBF, onderafsar@selcuk.edu.tr, ORCID: 0000-0003-1394-3975.

Makale Geliş Tarihi: 22.01.2024, Makale Kabul Tarihi: 26.04.2024

DOI : 10.57083/adaletdergisi.1483346

GİRİŞ

Giderek dijitalleşen dünyamızda veriler, nasıl yaşadığımızı, çalıştığımızı ve etkileşimde bulunduğumuzu etkileyen merkezi bir oyuncu haline geldi.¹ Dataizm ve veri adaleti, verilerin kullanımı ve kontrolüne yönelik iki zıt yaklaşımı savunur ve temsil eder.² Genellikle veri merkezli bir dünya görüşüyle ilişkilendirilen dataizm, optimizasyon ve yenilik için verilerin toplanmasını ve kullanılmasını vurgularken, veri adaleti, faydaların bireyler ve toplum arasında adil bir şekilde dağıtılmasını sağlayarak verilerin daha etik ve eşitlikçi bir şekilde kullanılmasını gerektirir.³ Bu makale, bu yönde devam eden tartışmalara ışık tutarak, dataizm ve veri adaletinin temel ilkelerini ve sonuçlarını sorgulamayı amaçlıyor.

Dataizm özü itibariyle verinin dönüştürücü gücüne olan bir inançtır. Bu yaklaşımın savunucuları, verilerin etkili bir şekilde kullanıldığında sağlık ve ulaşımdan pazarlama ve kişisel deneyimlere kadar yaşamın çeşitli yönlerini optimize edebileceğini savunuyor. Dataizm, ifadesini Büyük Veri'nin yükselişinde ve güçlü öngörülerle kararlar almak için devasa veri kümelerini tarayan algoritmalarda buluyor.⁴ Savunucuları, bu yaklaşımın benzeri görülmemiş bir ilerleme ve verimliliğe yol açabileceğini savunuyor.⁵ Ancak vericiliğin harekete benimsenmesi çoğu zaman mahremiyet, gözetim ve güç dengesizliği potansiyeline ilişkin endişeleri de artırıyor.

Öte yandan, tam bu noktada veri adaleti bu kaygılara bir yanıt niteliğindedir. Verilerin etik ve adil bir şekilde ele alınması ve bunun bireyler ve toplum üzerindeki etkisi etrafında yoğunlaşır.⁶ Veri adaleti savunucuları, veri toplarken ve kullanırken şeffaflık, rıza ve kontrol

¹ Gillian Youngs, "Digital World: Connectivity, Creativity and Rights", Digital World, Routledge, 2013, p. 17–30.

² Christopher Lee Adamczyk, "Communicating Dataism." *The Review of Communication*, vol. 23, no. 1, 2023, pp. 4–20.; Ted Peters, "The Deluge of Dataism: A New Post-Human Religion?" *Dialog: a Journal of Theology*, vol. 56 no. 3, 2017, pp. 211–213.

³ Jose Van Dijck, "Datafication, Dataism and Dataveillance: Big Data Between Scientific Paradigm and Ideology", *Surveillance & Society*, vol.12 no.2, 2014, p. 197–208.

⁴ Ales Završnik, "A. Algorithmic Justice: Algorithms and Big Data In Criminal Justice Settings", *European Journal of Criminology*, vol. 18, no.5, 2021, p. 623–642.; Linet Taylor, "What Is Data Justice? The Case for Connecting Digital Rights and Freedoms Globally", *Big Data & Society*, vol. 4, no.2, 2017; Ayrıca bkz, Christine Borgman, *Big Data, Little Data, No Data: Scholarship In The Networked World*, The MIT Press, 2015.

⁵ Bknz, Frank Ohlhorst, *Big Data Analytics:Turning Big Data Into Big Money* (1st edition), 2013; Walker, Russell, *From Big Data to Big Profits: Success with Data and Analytics*, Oxford University Press, 2015.

<https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780199378326.001.0001>.

⁶ Streib Emmert/ Frank Dehmer / Olli Yli-Harja, "Against Dataism and for Data Sharing of Big Biomedical and Clinical Data with Research Parasites", *Frontiers in Genetics*, vol. 7, 2016, p.154–154.

ihtiyacını vurguluyor.⁷ Bu da demek oluyor ki, vericilik çağında bireyler, verilerinin nasıl kullanılacağı konusunda söz sahibi olmalı ve bu kullanım karşılığında adil ücret veya faydaları almaları gerekir.

Veri adaleti aynı zamanda verilerde ve algoritmalarda ayrımcılığın sürmesine neden olabilecek veya belirli gruplara dezavantaj yaratabilecek önyargıların ortadan kaldırılmasını da gerektirir. Bu bakımdan vericilik ve veri adaleti arasındaki tartışma basit bir ikili seçim değil, oldukça karmaşık bir yelpazedir.⁸ Bu iki yaklaşım arasında bir denge kurmak, veriye dayalı uyumlu bir gelecek için çok önemlidir. Çünkü bu denge, bireysel hakların korunmasını ve sosyal adaletsizliklerin önlenmesini sağlarken, vericiliğin bulunduğu yenilik ve ilerleme potansiyelini de hesaba katmalıdır. Böyle bir dengeye ulaşmak için birkaç önemli hususun ele alınması gerekir. Öncelikli olarak, veri yönetişimi ve düzenlemesi kritik bir rol oynamaktadır. Hükümetlerin ve uluslararası kuruluşların veri toplama, depolama ve kullanıma ilişkin açık kanunlar ve yönergeler oluşturması gerekmektedir. Bu düzenlemeler bireysel mahremiyeti korumalı, veri tekellerini önlemeli ve algoritmalarındaki ayrımcılık ve önyargı sorunlarını ele almalıdır.⁹

Bir diğer unsur, kamu farkındalığı ve dijital okuryazarlıktır. Yani bireyler, verilerinin değeri ve vericiliğin olası riskleri ve faydaları konusunda eğitilmelidir. Bilgili vatandaşlar, verilerini paylaşma konusunda daha iyi kararlar alabilir ve veri adaleti hareketine aktif olarak katılabilir.¹⁰

Ayrıca, teknoloji sektörünün kendisinin etik standartları ve uygulamaları benimsemesi gerekiyor. Bu da demek oluyor ki; teknoloji şirketleri, iş modellerinde verilerin sorumlu ve adil kullanımına öncelik vermeli, kârı mahremiyet ve eşitliğin önünde tutan sömürücü uygulamalardan kaçınmalıdır. Makalenin devamında bu üç unsur tartışılacaktır.¹¹

⁷ Jane Andrew/Max Baker, “The General Data Protection Regulation in the Age of Surveillance Capitalism”, *Journal of Business Ethics*, vol.168, no.3, 2021, p. 565–578; bk, “Consumer Advocate and Data Network Call for Transparency and Control in Data Sharing”, In *Targeted News Service*, Targeted News Service, 2021.

⁸ Lina Dencik ve diğerleri, “Data and Social Justice”, *Data Justice*, SAGE Publications, Limited, 2022, p. 123.

⁹ Linet Taylor, “What is data justice? The case for connecting digital rights and freedoms globally”, *Big Data & Society*, vol.4, no.2, 2017, p.205395171773633.

¹⁰ Cara Pavek/ Michelle Vaughan, “Digital Reading Check-ins: Supporting Independent Digital Reading.” *The Reading Teacher*, vol. 76, no. 5, 2023, p. 653–57.

¹¹ Hans Oberdiek, “Ethics in Technology: A Philosophical Study by Topi Heikkerö (review).” *Technology and Culture*, vol. 55, no. 4, 2014, p. 995–96; Ayrıca bkz, Topi Heikkerö, *Ethics in technology: a philosophical study*, Lexington Books. 2012.

I. VERİ YÖNETİŞİMİ VE DÜZENLEMESİ

Veri ve veri yönetimi teknikleri, kuruluşlara ve bunların içinde yer aldığı bağlamlara giderek daha fazla nüfuz ediyor.¹² Mobil cihazların evrimi, sosyal ağların başarısı ve ticari/kişisel hizmetlerin dijitalleşmesi, çok büyük ve sürekli bir Kişisel Veri (PD) üretimi ve depolanmasıyla sonuçlandı.¹³ Verilerin yeni uygulama biçimleri için yakıt görevi gördüğü dengeli bir PD ekosisteminin yaratılması bu açıdan son derece önemlidir.¹⁴ Nitekim bireylerin mahremiyetini korumak için veri kullanımına kısıtlamalar getirilmesi gereken kullanıcı merkezli bir paradigmaya doğru geçişi sağlaması konusunda yönlendirilmesi gerekiyor. Üçüncü kişilerin PD'yi doğrudan toplaması, yönetmesi ve kullanma olasılığı, PD yönetiminde hem teknik hem de düzenleyici yeni sorunları ortaya çıkarmaktadır. Belirsizlik özellikle birden fazla konuyla ilgili ortaya çıkar; örneğin, değerli verilerin kullanıcı merkezli bir paradigmada korunması, hak sahiplerinin gizliliğini sağlamak için yadsınmaz bir gerekliliktir. Güvenilir yönetimlerini kullanıcı merkezli bir model bağlamında düzenlemek için teknik bir yaklaşım sağlayarak yöntemlerin uygunluğunun tartışılması gerekiyor.¹⁵ Bu bağlamda kamu farkındalığı, dijital vatandaşlık ve dijital haklara dair açıklama ve düzenlemeler önem kazanıyor.

II. KAMU FARKINDALIĞI VE DİJİTAL VATANDAŞLIK, DİJİTAL HAKLAR, DİJİTAL OKURYAZARLIK

Dijitalleşme sosyal, politik ve ekonomik çevrelerimizle iletişim ve etkileşim biçimimizi de değiştirdi. Mahremiyet ihlalleri, artan veri gözetimi, dijital olan ticari ve sivil işlemler ve demokratik alanın erozyonu, modern toplumlardaki karmaşık sorunlardan sadece birkaçıdır. Bu karmaşık konuları

¹² Ahmed A. Elngar, “Adaptive Internet of Things and Machine Learning Techniques for Managing the Complexity of Intelligent Systems Big Data.” *Journal of Intelligent & Fuzzy Systems*, 2021, p. 1–1; Ayrıca bknz. April Reeve, *Managing Data in Motion: Data Integration Best Practice Techniques and Technologies*, 1st edition, Morgan Kaufmann, 2013.

¹³ Alexey Borisov/ Danilova Sayaana, “Protection of Personal Data in Databases and Computer Programs.” *E3S Web of Conferences*, vol. 284, 2021, p. 4001.

¹⁴ Yu. K Yazov ve diğerleri, “Improving An Algorithm For Detection Of Urgent Threats To Security Of Personal Data When They Are Processed In Information Systems Of Personal Data.” *Telecommunications & Radio Engineering*, vol. 71, no. 5, 2012, p. 455–63.

¹⁵ Stefania Gnesi ve diğerleri, “My Data, Your Data, Our Data: Managing Privacy Preferences in Multiple Subjects Personal Data”, *Privacy Technologies and Policy*, Springer International Publishing, 2014, pp. 154–71; “Managing Data Protection: 2nd Edition, by Chris Pounder/ Freddie Kosten, 1992 (Butterworth-Heinemann Publishers and Hoskyns Groups, Hardcover),” *Computer Law and Security Review: The International Journal of Technology and Practice*, vol. 8, no. 5, Elsevier Ltd, 1992, p. 225–225.; ayrıca bk. Chris Pounder/ Freddie Kosten, *Managing Data Protection*, 2nd ed., Butterworth-Heinemann, 1992; John B. Kennedy, *Cybersecurity and Privacy in Business Transactions*, Bureau of National Affairs, 2015.

analiz etmek için üç normatif kavram¹⁶, bu alanla ilgili tartışılmaya devam etmektedir. Bunlar, dijital vatandaşlık¹⁷, dijital haklar¹⁸ ve dijital okuryazarlık.¹⁹

Bu üç terim, bireylerin dijital medyanın aracılık ettiği toplumlarda yaşamayı nasıl öğrendiklerini (hem politikada hem de günlük sosyal etkileşimlerde) teorileştiren ve hayata geçiren epistemolojik ve ontolojik çerçeveyi ortaya koyuyor.

A. DİJİTAL VATANDAŞLIK

Vatandaşlık potansiyelimiz artarken aynı zamanda benzeri görülmemiş miktarda kişisel verinin toplanıp analiz edilmesine de olanak tanıdı. Bu nedenle aktif dijital vatandaşlık yaklaşımları, vatandaşların izlenmesi ve profilinin çıkarılmasına yönelik uygulamalar da içeriyor. Veriye Dayalı Bir Toplumda Dijital Vatandaşlık, veri toplama ve işleme ile tanımlanan bir çağda yeni bir vatandaşlık anlayışı gerektirmektedir.²⁰

Hintz, Dencik ve Wahl-Jorgensen gibi alanda ilk çalışmaları yapan isimler dijital vatandaşlığı şekillendiren normların ve ideolojilerin yanı sıra toplumsal güçlerin de izini bu bağlamda süren araştırmacılar olarak karşılaştığımız isimlerdir.²¹ Düzenleyici yönde sınırların ne olabileceği, kamusal tartışmalar ne yönde sürdürülmesi gerektiği, vatandaşların bilgi ve anlayışının geliştirilmesi için neler yapılabileceği, muhalefet ve direniş olasılıklarını, ayrıca dijital vatandaşlığın oluştuğu koşulları ve verileştirme çağında nasıl geliştirilebileceğini araştırmalarına yansıtılmaktalar. Kapsamlı ampirik araştırmalara dayanan dijital vatandaşlık, büyük veri ve gözetim konusundaki bu tartışmaların takip edilmesi oldukça önemli.

Delaysıyla dijital vatandaşlık, teknolojiyle ilgili insani, kültürel ve toplumsal konuların dikkate alınması ve bu yönde anlaşılması, yasal ve etik davranışların uygulanmasıdır. Dijital vatandaş, topluma, siyasete ve

¹⁶ Luci Pangrazio/ Julian Sefton-Green, “Digital Rights, Digital Citizenship and Digital Literacy: What’s the Difference?”, *Journal of New Approaches in Educational Research*, vol. 10, no. 1, 2021, p. 15–27.

¹⁷ Marialice Curran and Mike Ribble, “P–20 Model of Digital Citizenship.” *New Directions for Student Leadership*, vol. 2017, no. 153, 2017, p. 35–46; bk. Suzan Bearden, *Digital citizenship: a community-based approach*, Corwin, 2016.

¹⁸ Fourie Ina, “Book Review: Digital Rights Management: A Librarian’s Guide to Technology and Practice.” *Webology*, vol. 5, no. 4, Webology Center, 2008, p. b19; Bknz. Agnew Grace, *Digital rights management: a librarian’s guide to technology and practise*, Chandos Pub, 2008.

¹⁹ “Digital Literacy: Tools and Methodologies for Information Society.” *Electronic Library*, vol. 27, no. 1, 2009, p. 193–94; Ayrıca bknz. Pier Cesare Rivoltella, *Digital literacy: tools and methodologies for information society*, IGI Global, 2008.

²⁰ Alex Örtgren, “Philosophical Underpinnings of Digital Citizenship Through A Postdigital Lens: Implications For Teacher Educators’ Professional Digital Competence”, *Education and Information Technologies*, 2023.

²¹ Johan Farkas, “Hintz, A., Dencik, L., & Wahl-Jørgensen, K. (2019), *Digital citizenship in a datafied society*, Cambridge: Polity Press, 193 pp.”, *Communications*, vol.45, no.4, 2020, p. 503-505.

hükümete katılmak için bilgi teknolojisini (BT) kullanan kişidir.²²Dijital vatandaşlık aynı zamanda eleştirel düşünmek, güvenli davranmak ve dijital dünyaya sorumlu ve etik bir şekilde katılmakla da ilgilidir.²³ Nasıl ki, örneğin resmi vatandaşlık, bir toplumdaki tüm vatandaşların belirli şekillerde davranması yönünde beklentileri olduğu anlamına gelir. Bunun için, başkalarına yardım etmek, uygun şekilde davranmak veya suç faaliyetlerini bildirmek gibi vazifeler önemlidir. Dijital dünyaya katılan herkesin “dijital vatandaş” olmanın ne anlama geldiğini de öğrenmeye dair beklentileri olmalıdır. Mevcut mevzuatın, dijital vatandaşlık, internet güvenliği ve medya okuryazarlığı eğitimleri için en iyi uygulamaları, kaynakları ve modelleri geliştirecek eğitimciler, yöneticiler ve araştırmacılardan oluşan devlet temelli bir dijital vatandaşlık için bu bakımdan sürekli desteklenmesi gerekmektedir.²⁴

B. DİJİTAL HAKLAR

Dijitalleşme çağında hukukun temel hakları koruyacak ve kollayacak şekilde uyarlanması gerekiyor. İfade özgürlüğü ve mahremiyetle yakından bağlantılı olan dijital haklar, insanların dijital medyaya erişmesine, kullanmasına, oluşturmasına ve yayınlamasının yanı sıra bilgisayarlara, diğer elektronik cihazlara ve iletişim ağlarına erişmesine ve bunları kullanmasına olanak tanıyan haklardır.²⁵

Dijital haklar, Birleşmiş Milletler tarafından İnsan Hakları Evrensel Beyanname'sinde belirtilen ve çevrimiçi dünyaya uygulanan hakların aslında bir uzantısıdır. Temel amacı, internete erişimi garanti altına almak ve ağın tüm insanlığın ortak varlığı olarak uygun şekilde kullanılmasını sağlamaktır. Ancak internetteki insan haklarına ilişkin bir kararın ötesinde uluslararası fikir birliğinin olmayışı, her ülkenin kendi Dijital Haklar Şartını geliştirmesine yol açmıştır.²⁶

²² Luci Pangrazio/ Julian Sefton-Green, “Digital Rights, Digital Citizenship and Digital Literacy: What’s the Difference?” Journal of New Approaches in Educational Research, vol. 10, no. 1, 2021, p.15–27.

²³ Titan Istiah Herwati/ Puspanda Hatta, “Exploration of Critical Thinking Skills in Digital Citizenship Course Through Online Learning”, Indonesian Journal of Informatics Education, vol.4, no.1, 2021, p.17–23.

²⁴ Avrupa Konseyi Program Ofisi Ankara, Avrupa Birliği ve Avrupa Konseyi, Türkiye’de Dijital Vatandaşlık Eğitimini Destekliyor, Erişim Linki: <https://www.coe.int/tr/web/ankara/-/the-european-union-and-the-council-of-europe-supporting-digital-citizenship-education-in-türkiye> (s.e.t : 1.11.2023);

Ayrıca bknz, Damian Bielicki ve diğerleri, Regulating Artificial Intelligence In Industry, Routledge, 2022

²⁵ Bknz, Kristian Syversen, Digital Rights Management: Promises, Problems And Alternative Solutions. Institutt for rettsinformatikk: Unipub, 2005.

²⁶ Anupam Chander/ Molly Land, “United Nations General Assembly Resolution on the Right to Privacy in the Digital Age”, International Legal Materials, vol. 53, no. 4, 2014, p. 727–31; Daniela González Iza, “Human Rights In The Digital Era: Challenges And Opportunities From The United Nations Human Rights System”, Malim : Jurnal Pengajian Umum Asia Tenggara, vol. 22, no. 1, 2021, p. 1–13.

Buna rağmen Avrupa Birliği (AB) gibi uluslarüstü kuruluşlar, en azından kişisel verilerin korunması hakkı konusunda ortak bir çerçeve önermektedir. Örneğin 2018 yılında yürürlüğe giren Genel Veri Koruma Yönetmeliği (GDPR), üye ülkelere hem vatandaşların kişisel verilerini koruma hem de verilerin serbest dolaşımına izin verme zorunluluğu getiriyor. ABD'de ise aksine federal bir veri koruma kanunu yoktur ve her eyalet farklı düzenlemeler uygulamaktadır. Dünyada kişisel verileri ve internetteki bilgiye erişimi koruyan bir tür mevzuata sahip 120'den fazla ülke var. Avrupa Komisyonu, 2022 yılında tüm Avrupa vatandaşlarının haklarını kapsayan, dijital dünyadaki vatandaşlarının haklarının korunmasına ilişkin bir Bildiri yayınladı.²⁷

Bildiride yer alan temel konular;

- * Dijital dönüşümün merkezine insanı yerleştirmek
- * Dayanışma ve kapsayıcılık
- * Bağlanabilirlik
- * Dijital eğitim, öğretim ve beceriler
- * Adil ve hakkaniyetli çalışma koşulları
- * Online dijital kamu hizmetleri
- * Tercih özgürlüğü
- * Algoritmalar ve yapay zekâ sistemleriyle etkileşimler
- * Adil bir dijital ortam
- * Dijital kamusal alana katılım
- * Güvenlik, emniyet ve güçlendirme
- * Korunmalı, güvenli ve emniyetli bir dijital ortam
- * Mahremiyet ve veri üzerinde bireysel kontrol
- * Dijital ortamda çocukların ve gençlerin korunması ve güçlendirilmesi
- * Sürdürülebilirlik

Bunlar içinde değinilmesi gereken en önemlilerine ifade etmek gerekirse,

Evrensel ve eşit erişim hakkı: İnsanların gelirlerine, coğrafi konumlarına veya engellerine bakılmaksızın internete erişebilmeleri ile ilgilidir.²⁸

İfade, bilgi ve iletişim özgürlüğü hakkı: Hükümetler iletişim ve özgür örgütlenme hakkını ihlal edecek şekilde web sitelerini veya sosyal ağları

²⁷ Declaration on Digital Rights and Principles for the Digital Decade, OJ C 23, Erişim Linki: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv:OJ.C_.2023.023.01.0001.01.ENG\(s.e.t.23.01.2023\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv:OJ.C_.2023.023.01.0001.01.ENG(s.e.t.23.01.2023)); Ayrıca bkz, Mariusz Krzysztofek, Post-Reform Personal Data Protection in the European Union: General Data Protection Regulation (EU) 2016/679, Wolters Kluwer, 2017.

²⁸ Ian Grout, "Towards a Universally Accessible Laboratory for the Teaching and Learning of Electronic and Computer Engineering", Online Engineering and Society 4.0, Springer International Publishing, 2021, vol.298, p. 502–513.

engellediğinde veya ifade ve bilgi edinme özgürlüğüne aykırı olarak içeriği sansürlediğinde bu temel insan hakları internette de korunabilmesini savunur.²⁹

Gizlilik ve veri koruma: Vatandaşlar, kişisel verilerini kimin sakladığını kontrol edebilmeli ve bunları istedikleri zaman silebilmelidir. Gizlilik hakkı internette kimlik bilgilerinin çalınması, kişisel verilere el konulması ve bunların finansal kazanç amacıyla kullanılması gibi pek çok açıdan tehdit altındadır.³⁰

Anonimlik hakkı: Anonimlik ve iletişimin şifrelenmesi hakkı, özellikle internette güvenilir ve emniyetli işlemler için gerekli olan şifreli mesajların ve iletişimlerin gönderilmesini tanımlar.³¹

Unutulma hakkı: Bu, bir kişinin özel bilgilerinin İnternet aramalarından, veritabanlarından ve rehberlerden kaldırılması hakkıdır. Şu anda AB tarafından GDPR'de bir 'silme hakkı' olarak tanınmaktadır.³²

Küçüklerin korunması: Hükümetler, çocuk pornografisinde olduğu gibi, yalnızca çocukların internette korunmasını sağlamakla kalmamalı, aynı zamanda şirketlerin çocuk haklarını ihlal etmeden güvenli erişimi garanti altına alacak araçları da temin etmesi ile ilgilidir.³³

Fikri mülkiyet: Yazarlara, halihazırda kamuya açık olan eserlere ücretsiz erişim garanti edilirken, sanatsal veya edebi çalışmalarının

²⁹ Marko Ala-Fossi ve diğerleri, "Operationalising Communication Rights: The Case of a "digital Welfare State"." *Internet Policy Review*, vol. 8, no. 1, 2019, p. 1–17; bkz. <https://www.coe.int/en/web/freedom-expression/freedom-of-expression-and-information#:~:text=You%20have%20the%20right%20to,opinions%20and%20expressions%20of%20others>, (Erişim Tarihi: 1.11.2023)

³⁰ Ana Beduschi, "Digital Identity: Contemporary Challenges for Data Protection, Privacy and Non-Discrimination Rights", *Big Data & Society*, vol. 6, no. 2, 2019, p. 205395171985509; Bkz. <https://www.coe.int/en/web/freedom-expression/privacy-and-data-protection> (Erişim Tarihi: 1.11. 2023)

³¹ Evgeni Moyakine, "Online Anonymity in the Modern Digital Age: Quest for a Legal Right", *Journal of Information Rights, Policy, and Practice*, vol. 1, no. 1, 2016; Cheng-Chi Lee, ve diğerleri, "A Novel Authentication Scheme for Anonymity and Digital Rights Management Based on Elliptic Curve Cryptography." *International Journal of Electronic Security and Digital Forensics*, vol. 11, no. 1, 2019, p. 96–117, bkz. https://www.eff.org/files/filenode/unspecialrapporteurfoe2011-final_3.pdf, (Erişim Tarihi: 1.11.2023)

³² S. N. Revina/ A. L. Zaharov, The Transformation of Human Rights in the Information Society Connected with the Formulation of the «Right to be Forgotten» by the European Court of Justice, *Mediterranean Journal of Social Sciences*, vol.6, no.6 S3, 2015, p. 399.

³³ Majid Yar, "Protecting Children from Internet Pornography? A Critical Assessment of Statutory Age Verification and Its Enforcement in the UK." *Policing: an International Journal of Police Strategies & Management*, vol. 43, no. 1, 2020, p. 183–97, <https://doi.org/10.1108/PIJPSM-07-2019-0108>; bkz. <https://www.coe.int/fi/web/commissioner/-/protecting-children-s-rights-in-the-digital-world-an-ever-growing-challen-1>, (s.e.t. 1.11.2023)

tanınması ve bunların kullanımı karşılığında ücret alma hakkı garanti edilmesi ile ilgilidir.³⁴

Siber güvenlik ve dijital hakların ihlal edilmesi durumunda nasıl davranılacağı: Siber güvenlik, öncelikli olarak iletişimlerin şifrelenmesi yoluyla mahremiyetlerinin korunması yoluyla bireylerin dijital haklarını kullanma özgürlüğünü sağlamak için gereklidir.³⁵ Peki dijital haklar ihlal edilirse neler yapılabilir? Bu, bir şirketin kişisel verilerimizi satması veya ifşa etmesi veya diğerlerinin yanı sıra yetkisiz erişim olması anlamına gelir.

“Siber Haklar Mevzuatı”³⁶nın bulunduğu çoğu ülkede bu tür suçlar mahkemeye taşınabilmektedir. AB örneğinde, üye ülkelerin, ihlalleri araştıran ve kovuşturan, ihlallere yaptırımlar uygulayan Avrupa Veri Koruma Komitesi (EDPC) gibi organları veya Avrupa Veri Koruma Denetçisi (EDPS) gibi yetkilileri vardır.³⁷

C. DİJİTAL OKURYAZARLIK

Dijital okuryazarlık becerileri, “kullanıcıların bilgileri bulması, değerlendirmesi, organize edebilmesi, oluşturması ve iletmesi; teknolojiyi kullanırken dijital vatandaşlığın ve dijital vatandaşlığın sorumlu kullanımını geliştirebilmesi” anlamında kullanılan bir kavramdır ve dijital çağda gerekli olan çok çeşitli beceri ve bilgileri kapsar.³⁸

Dijital okuryazarlığın en önemli yönlerinden bazıları şunlardır: Temel bilgisayar becerilerini yani klavyeyi, fareyi ve yaygın yazılım uygulamalarını kullanmak da dahil olmak üzere bir bilgisayarın nasıl çalıştırılacağını anlamak. İnternette yeterlilik anlamında, nasıl gezinileceğini, bilgi aramayı ve web tarayıcılarını etkili bir şekilde kullanmayı bilmek. Çevrimiçi güvenlik ve güvenlik farkındalığını taşımak yani virüsler, kötü amaçlı yazılımlar,

³⁴ Tarık Mete Çanga, “İnternette Fikir ve Sanat Eserleri Üzerindeki Hakların Korunması”, <https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/08/Internette-Fikir-ve-Sanat-Eserleri-Uzerindeki-Hakların-Korunması-Tarik-Mete-CANGA.pdf>, (s.e.t. 1.11.2023)

³⁵ Michael Gallaher ve diğerleri, *Cyber Security Economic Strategies and Public Policy Alternatives* [Review of Cyber security economic strategies and public policy alternatives]. *Études Internationales*, vol. XL, no.1, 2009, p. 145–145; Michael Gallaher, M. P., Link, A. N., & Rowe, B. *Cyber Security : Economic Strategies And Public Policy Alternatives*. Edward Elgar, 2008

³⁶ *Cybersecurity Laws and Regulations USA 2023*, Erişim Linki: <https://iclg.com/practice-areas/cybersecurity-laws-and-regulations/usa>, (s.e.t. 1.11.2023)

³⁷ *European Data Protection Board*, Erişim Linki: https://edpb.europa.eu/edpb_en, (s.e.t. 12.11.2023)

³⁸ Maíra Rocha Santos/Marília Miranda Forte Gomes, “Lifelong Digital Learning: “Computer Literacy,” “Digital Literacy,” And “Digital Competence” As Dimensions For Digital Skills.” *RGSA : Revista de Gestão Social e Ambiental*, vol. 18, no. 1, 2023, p. e04403.

kimlik avı gibi potansiyel çevrimiçi tehditlerin ve kişisel bilgilerin nasıl korunacağını farkında olmak.³⁹

Çevrimiçi olarak bulunan bilgileri doğruluk ve güvenilirlik açısından değerlendirme ve dijital içerik hakkında eleştirel düşünme yeteneği geliştirebilmek. Bu bakımdan yine metin, resim, ses ve video dahil olmak üzere farklı medya türlerinin nasıl oluşturulduğunu ve tüketildiğini anlamak ve medya mesajlarını eleştirel bir şekilde analiz edebilmek.⁴⁰ Veri Gizliliği bağlamında kişisel verileri korumanın önemini ve çeşitli çevrimiçi platformlarda gizlilik ayarlarının nasıl yönetileceğini anlamak. Siber Zorbalıklara karşı Çevrimiçi tacizi, siber zorbalığı ve saygılı çevrimiçi davranışın önemini tanımak ve bunlarla baş etmek.⁴¹

Çevrimiçi topluluklara ve sosyal medyaya nasıl sorumlu ve etik bir şekilde dahil olunacağını bilmek. Çeşitli alanlarda giderek önemi artan temel kodlama kavramlarına aşinalık. Yeni dijital araçlar ve teknolojiler geliştikçe öğrenme ve bunlara uyum sağlama yeteneğini edinmek. Dijital bilgiyi araştırma ve problem çözme amacıyla etkili bir şekilde bulabilmek, değerlendirebilmek ve kullanabilmek. E-posta, sosyal medya ve video konferans dahil olmak üzere dijital platformlar aracılığıyla açık ve profesyonel bir şekilde nasıl iletişim kurulacağını bilmek.⁴²

Fikri mülkiyet haklarını, telif hakkı yasalarını ve dijital içeriğin yasal ve etik olarak nasıl kullanılacağını anlamak. Dijital okuryazarlık, modern dünyadaki bireyler için çok önemlidir; çünkü dijital topluma katılmalarına, bilinçli kararlar almalarına ve dijital araçları ve kaynakları etkili bir şekilde kullanmalarına olanak tanır. Dolayısıyla teknoloji ilerledikçe gelişmeye devam eden bir beceri setidir.⁴³

III. TEKNOLOJİ SEKTÖRÜNÜN ETİK STANDARTLARININ OLUŞTURULMASI

Halkın teknoloji sektörüne olan güveni azalıyor ve buna karşılık teknoloji şirketleri ve hükümetler "teknoloji etiğini" savunmaya başladı.⁴⁴ Yani yeni teknolojileri etik bir şekilde tasarlamayı, geliştirmeyi, dağıtmayı ve

³⁹ Joel Breakstone ve diğerleri, "Why We Need A New Approach To Teaching Digital Literacy", Phi Delta Kappan, vol.99, no.6, 2018, p. 27–32.

⁴⁰ Lauren Vilbert/ Lauren Cifuentes, "Digital Literacy and Critical Thinking" In The SAGE Encyclopedia of Educational Technology, vol. 1, 2015, p. 215–219.

⁴¹ Stewart Waters ve diğerleri, "Cyber Bullying, Social Media, and Character Education: Why It Matters for Middle School Social Studies", The Clearing House, vol. 93, no.4, 2020, p. 195–204.

⁴² Kawitsara Eumbunnapong, "An Intelligent Digital Learning Platform to Enhance Digital Health Literacy", International Journal of Emerging Technologies in Learning, vol. 17, no.4, 2022, p. 95–111.

⁴³ Brian Detlor ve diğerleri, "Community-Led Digital Literacy Training: Toward A Conceptual Framework", Journal of the American Society for Information Science and Technology, vol.73, no.10, 2022, p. 1387–1400.

⁴⁴ Gregory Robson ve diğerleri, Technology Ethics: A Philosophical Introduction And Readings, Routledge, 2023

kullanmayı taahhüt etmeye başladılar. Dolayısıyla, teknoloji etiğinin halihazırda yaygın bir patolojiye maruz kaldığını, teknoloji etiğinin temel uygulayıcıları olan teknoloji şirketlerinin bunu gönülsüzce ve hatta kısmen samimiyetsizce sürdürmeye teşvik edildiğini iddia eden çalışmalar var. Nitekim, bu sorunla mücadele etmek için kullanılacak stratejilerin neler olabileceği sorgulanması gereken bir diğer husustur.⁴⁵ Sosyo-teknik ortamlarda halkın da sorumluluk aldığı ve katılımının yeni bir biçimi olan "güven denetimlerini"⁴⁶ uygulamak bu konuda yapılan stratejik önerilerden biri olarak karşımıza çıkıyor. Dolayısıyla güven denetimleri nasıl yapılabilir, pratikte nasıl uygulanabilir ve teknoloji etiğini geliştirmeye yönelik diğer stratejilere nasıl uyum sağlayabileceklerine dair sorgulamalar gerekmektedir.

Bu yönde belli başlı uygulamalar, yaygın yöntemler ve çalışmalar:

1. Penetrasyon Testleri: Bilgisayar korsanlarının nasıl bir saldırı yapabileceğini simüle eden bu testler, sistemlerin güvenliğini değerlendirmek için kullanılır. Dışarıdan gelen saldırıları simüle eden sızma testleri, sistemlerin savunma mekanizmalarını test etmek için kullanılır.⁴⁷

2. Kod İncelemeleri: Yazılım kodlarının güvenliği ve uygunluğunu değerlendirmek için kod incelemeleri yapılır. Bu, hataları ve güvenlik açıklarını tespit etmek için önemli bir adımdır.⁴⁸

3. Ağ Güvenliği Taramaları: Ağ üzerindeki cihazların ve yazılımların güvenliğini kontrol etmek için tarayıcılar ve araçlar kullanılır.⁴⁹

4. Risk Değerlendirmeleri: Teknoloji sistemlerinin güvenliği ile ilgili riskleri tanımlamak ve sınıflandırmak için risk değerlendirmeleri yapılır.⁵⁰

5. Güvenlik Eğitimi ve Farkındalık: Çalışanlara güvenlik eğitimi verilir ve güvenlik farkındalığı artırılır.⁵¹

6. Veri Şifreleme ve Güvenliği Çözümleri: Verilerin şifrelenmesi ve güvenliği için çeşitli yazılım ve donanım tabanlı çözümler geliştirilir ve kullanılır.⁵²

⁴⁵ Iryna Yankovych, "Problems of Moral Education Technologies and Methods Implementation in Pedagogical Theory and Practice of Poland and Ukraine", Forum Pedagogiczne, vol. 5, no. 1, 2016, p. 227–33; Jing Liu, "Exploration and Practice of Moral Education Courses in Universities in Big Data Era", Advances in Multimedia, 2022, p.1–9.

⁴⁶ Nancy K. Lankton ve diğerleri, "Technology, Humanness, and Trust: Rethinking Trust in Technology", Journal of the Association for Information Systems, vol. 16, no. 10, 2015, pp. 880–918.

⁴⁷ <https://www.digitaldefense.com/solution-overview/test/>, (s.e.t. 12.11.2023)

⁴⁸ <https://www.digitalocean.com/blog/how-to-conduct-effective-code-reviews>, (s.e.t. 12.11.2023)

⁴⁹ <https://www.techtarget.com/searchsecurity/definition/vulnerability-scanning>, (s.e.t. 12.11.2023)

⁵⁰ <https://www.weforum.org/publications/digital-safety-risk-assessment-in-action-a-framework-and-bank-of-case-studies>, (s.e.t. 12.11.2023)

⁵¹ "ERMProtect Adds Digital Games to Cyber Security Awareness Training Platform", In Information Technology Newsweekly, 2019, p. 248.

8. Güvenlik Standartları ve Uyumluluk: Belirli güvenlik standartlarına ve düzenlemelere uyum sağlamak için çalışmalar yapıyor. Bu çalışmalar teknoloji güvenliğini artırmak için kullanılan yaygın yöntemler olarak görülüyor. Ayrıca, sürekli olarak güncel kalınması ve güvenlik tehditlerine karşı proaktif bir yaklaşım benimsemek de önemlidir.⁵³

Tüm bunlarda mutlaka etik temelli desteklerin sağlanması gerektiği görülüyor ki, bu de sektörde çalışanların tespitinde uygulamalı etik sorunlarına yaklaşımlarının nasıl olduğu önceden tespit edilmesini gerektirir. Açıkcası bu alanda önemli ve ciddi neticeleri olabilecek konularda, henüz etik kabulleri insan hakları ihallerine karşı duyarlılık yönünde geliştirilmemiş olanların yer almamaları fikrini savunuyoruz. Elbette yeni teknolojik gelişmeler, daha iyi ve daha hızlı karar almayı, yeni bilgilerin keşfedilmesini ve yeni iletişim, etkileşim potansiyeli ile deneyimlenen gerçekliğin sürekli denetlenmesini gerektirecektir. Çünkü gelişen teknolojinin örneğin mahremiyet, ticari istismar, dikkat dağıtıcı unsurlar, dijital eşitsizlik ve neyin doğru ve gerçek olduğuna dair algımızın tahrip olması gibi konularda istenmeyen sonuçları olabileceği anlaşılıyor. Dijital dünya geliştikçe ve yaygınlaştığında bu etkilerin ne kadar şiddetli olacağı ve bunların nasıl önlenilebileceği veya hafifletilebileceği hakkında çok az şey biliniyor.

IV. VERİ ADALETİ

Hem ekonomik hem de insani kalkınmayı yansıtan dijital verilerin artan mevcudiyeti ve özellikle insanların teknolojik cihazları ve hizmetleri kullanımının bir neticesi olarak hızla yayılan veriler, politik ve pratik yaşamda insanların devlet ve özel sektör tarafından görülme ve muamele edilme biçimleri üzerinde ciddi etkiler doğurmaktadır. İşte veri adaleti argümanlarının en temel konuları bunlardır.⁵⁴ Bu bağlamda ilgili kurumlar ve yetkililer tarafından bir sosyal adalet gündemine bağlanmıştır.⁵⁵ Fakat yine de veri dolanımı ya da yayılımı şu ana kadar öncelikle teknik bir konudur: verilerin sıralama, kategorize etme ve müdahaleye açık olmaları henüz çok net bir biçimde ortaya konmamıştır. Bu arada, veri odaklı ayrımcılık, veri işleme teknolojilerine benzer bir hızda ilerlese de, bununla mücadele için farkındalık ve mekanizmalar aynı hızda ilerlememektedir. Bu nedenle, hukukun üstünlüğünü tesis etmek için nasıl bir adalet fikrine ihtiyaç duyuluyorsa, veri adaleti fikrinin de inşa edilmesi gerekmektedir.

⁵² Irshad A., Ansari ve diğerleri, *Advanced Security Solutions For Multimedia*, IOP Publishing, Institute of Physics , 2021.

⁵³ Wolfgang Van den Daele, “The Dynamics of Technology and Moral Standards: A Sociological Assessment of Genetics”, *Soziale Welt*, vol. 37, no:2-3, 1986, p.149–172; Brian Patrick Green, “What is Technology Ethics”, <https://www.scu.edu/ethics/focus-areas/technology-ethics/>, (s.e.t. 10.1.2023)

⁵⁴ Richard Heeks/ Jaco Renken, “Data Justice For Development”, *Information Development*, vol.34, no.1, 2018, p. 90–102.

⁵⁵ Evelyn Ruppert ve diğerleri, “Data Politics”, *Big Data & Society*, vol. 4, no. 2, 2017, p. 205395171771774.

İnsanların dijital veri üretimlerinin bir sonucu olarak görünür kılınmaları, temsil edilmeleri ve muamele görmelerindeki adalet yaklaşımlarının daha çok tartışılması gerekmektedir.⁵⁶ Bu kadar hızla ve her tür verilerimizi toplayan bir dünyada etik yolları belirlemek adil bir neticeye ulaşmak için son derece elzem ve gereklidir.

Bu konuda, şu ana kadar yapılan öneriler daha ziyade uluslararası veri adaleti kavramının temeli olarak iki hususta kesişiyor. Verilerde görünür(lük)süzlük ve teknoloji kullanımında ayrımcılık karşıtlığı.⁵⁷ Böylelikle, pozitif hak ve özgürlükleri negatif hak ve özgürlüklerle bütünleştirmekte ve bunu yaparak hem mevcut veri koruma yönetmeliklerinin temeline hem de internet üzerinden görünür olmanın giderek artan zorbalıklarına karşı koyulabilmesi hedeflenmektedir.⁵⁸

GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Sonuç olarak, çağımızın veri odaklı dünya düzeninde dataizm, verinin üstünlüğünü ve değerini vurgulayan bir felsefi ve sosyal doktrin haline geldiği görülmüştür. Dataizme göre, veri her şeyin temelidir ve tüm süreçler, kararlar ve toplumsal yapılar veriye dayandırılmalıdır. Ancak, bu yaklaşım insan haklarıyla çeşitli düzeylerde çatışmalara sebep olabileceği açığa çıkarılmıştır. Özellikle, bireylerin gizliliği, özgürlüğü ve özerkliği gibi hakları, veri toplama, işleme ve kullanma süreçleriyle çatışabiliyor. Veri adaleti ise, veri toplama, işleme ve kullanma süreçlerinin adil ve eşitlikçi bir şekilde yönetilmesini amaçlayarak bu hususa dikkat çekmektedir.

İnsan hakları bağlamında, dataizm ve veri adaleti arasındaki gerilim ve ikilemleri değerlendirirken, bazı noktaları dikkate almanın önemi ortaya konulmuştur. Özellikle veri toplama ve kullanma süreçlerinin bireylerin gizliliğine ve özgürlüğüne zarar vermemesi önemlidir. Veri toplama ve analiz yöntemlerinin belirli gruplara karşı ayrımcılık yapmaması ve adaleti sağlaması gerekmektedir. Veri adaleti, farklı sosyal ve kültürel grupların eşit temsiline odaklanırken, dataizm bu dengeli bozma potansiyeli taşımaktadır. Hernekadar dataizm veri odaklı karar alma süreçlerinin güvenli ve güvenilir olmasını hedeflediğini ifade etse de, bu süreçlerin insan haklarını korumak için uygun güvenlik önlemleriyle desteklenmesi henüz yeterli düzeyde değildir ve son derece önemlidir. Bu nedenle veri toplama ve kullanma süreçlerinde hem vatandaşın hem de farklı mekanizmaların katılımı ile şeffaflık sağlanmalıdır. Bireylerin veri toplama ve kullanma süreçlerine katılma ve bu süreçler hakkında bilgi edinme haklarına saygı gösterilmelidir. Bu noktaların dikkate alınması, veri odaklı dünyada insan haklarını korumak ve veri adaletini sağlamak için önemlidir.

⁵⁶ Linnet Taylor, "What Is Data Justice? The Case for Connecting Digital Rights and Freedoms Globally", *Big Data & Society*, vol. 4, no. 2, 2017, p. 205395171773633.

⁵⁷ Regina Bispo ve diğerleri, "How to Increase the Visibility of Statisticians in the Modern World of Dataism?", *Recent Developments in Statistics and Data Science*, vol. 398, Springer International Publishing AG, 2022, p. 1–14.

⁵⁸ Holger Regenbrecht ve diğerleri, "Pervasive Augmented Reality-Technology and Ethics", *IEEE Pervasive Computing*, vol. 21, no. 3, 2022, p. 1–8.

Dataizm (vericilik) ile veri adaleti arasındaki sözü geçen bu gerilim, veriye dayalı çağımızın ikilemelerini yansıtıyor. Vericilik ilerlemenin ve optimizasyonun bir çeşit cazibesini sunarken, veri adaleti aslında bize veri devrimiyle birlikte gelen etik ve toplumsal sorumluluklarımızı hatırlatabilmek için mücadele etmektedir.

Dataizmin bir ideoloji ve yönetim biçimi olarak egemen olması durumunda, insanlık için potansiyel tehlikeler kısmen de olsa öngörülebilir niteliktedir. Verilere aşırı güvenmek, insani değerleri göz ardı etme riski taşır ve politik ya da başkaca amaçlarla yanlış yönlendirilebilir. Veri odaklı bir yönetim biçiminin etik kaygılar olmadan kullanımı, özel hayatın gizliliği, kişisel özgürlükler ve özerklik gibi temel insan haklarını ihlal edecektir. Veri toplama ve analizinde izinsiz kullanım ya da kişisel verilerin kötüye kullanımı gibi durumlar bu hakların ihlalini elbette kolaylaştıracaktır.

Uluslararası anlamda, haklarımızı ve değerlerimizi korurken verilerin insanlığa fayda sağlamasına olanak tanıyan uyumlu bir denge bulmaktan geçiyor. Bu tartışmayı doğru bir kapsamda nihayete erdirebilmenin tek yolu, denetimli yönetişim, kamu eğitimi ve etik liderlik yoluyla verilerin adaletsizliğin kaynağı olmaktan ziyade iyilik için bir güç olarak hizmet etmesini sağlamaktır.

KAYNAKÇA

Adamczyk C L, "Communicating Dataism." *The Review of Communication*, vol. 23, no. 1, 2023, pp. 4–20.

Agnew G, *Digital rights management: a librarian's guide to technology and practise*, Chandos Pub., 2008.

Ala-Fossi M ve diğerleri, "Operationalising Communication Rights: The Case of a "digital Welfare State"." *Internet Policy Review*, vol. 8, no. 1, 2019, p. 1–17.

Andrew J / Baker M, "The General Data Protection Regulation in the Age of Surveillance Capitalism", *Journal of Business Ethics*, vol.168, no.3, 2021, p. 565–578.

April R, *Managing Data in Motion: data Integration Best Practice Techniques and Technologies*, 1st edition, Morgan Kaufmann, 2013.

Avrupa Konseyi Program Ofisi Ankara, Avrupa Birliği ve Avrupa Konseyi, Türkiye'de Dijital Vatandaşlık Eğitimini Destekliyor, Erişim Linki: <https://www.coe.int/tr/web/ankara/-/the-european-union-and-the-council-of-europe-supporting-digital-citizenship-education-in-türkiye> (s.e.t. 1.11.2023)

Bearden S, *Digital citizenship: a community-based approach*, Corwin, 2016.

Beduschi A, "Digital Identity: Contemporary Challenges for Data Protection, Privacy and Non-Discrimination Rights." *Big Data & Society*, vol. 6, no. 2, 2019, p. 205395171985509.

Bielicki D ve diğerleri, *Regulating Artificial Intelligence In Industry*, Routledge, 2022

Bispo R ve diğerleri, "How to Increase the Visibility of Statisticians in the Modern World of Dataism?", *Recent Developments in Statistics and Data Science*, vol. 398, Springer International Publishing AG, 2022, pp. 1–14.

Borgman C, *Big Data, Little Data, No Data: Scholarship In The Networked World*. The MIT Press, 2015.

Borisov A / Sayaana D, "Protection of Personal Data in Databases and Computer Programs." *E3S Web of Conferences*, vol. 284, 2021, p. 4001.

Breakstone J ve diğerleri, "Why We Need A New Approach To Teaching Digital Literacy", *Phi Delta Kappan*, vol.99, no.6, 2018, pp. 27–32.

Chander A / Land M, "United Nations General Assembly Resolution on the Right to Privacy in the Digital Age." *International Legal Materials*, vol. 53, no. 4, 2014, pp. 727–31.

Curran M/ Ribble M, "P–20 Model of Digital Citizenship." *New Directions for Student Leadership*, vol. 2017, no. 153, 2017, pp. 35–46.

Cybersecurity Laws and Regulations USA 2023, Erişim Linki: <https://iclg.com/practice-areas/cybersecurity-laws-and-regulations/usa> , (s.e.t. 1.11.2023)

Çanga T M, "İnternette Fikir ve Sanat Eserleri Üzerindeki Hakların Korunması", <https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/08/Internette-Fikir-ve-Sanat-Eserleri-Uzerindeki-Hakların-Korunmasi-Tarik-Mete-CANGA.pdf>, (s.e.t. 1,11,2023)

Dencik L ve diğerleri, "Data and Social Justice." Data Justice, SAGE Publications, Limited, 2022, p. 123.

Detlor B ve diğerleri, "Community-Led Digital Literacy Training: Toward A Conceptual Framework", Journal of the American Society for Information Science and Technology, 73(10), 2022, p. 1387-1400.

Dijck J V, "Datafication, dataism and dataveillance: Big Data between scientific paradigm and ideology", Surveillance & Society, vol.12 no.2, 2014, p.197-208.

Elngar A., "Adaptive Internet of Things and Machine Learning Techniques for Managing the Complexity of Intelligent Systems Big Data." Journal of Intelligent & Fuzzy Systems, 202, p. 1-1.

Emmert S / Dehmer F / Yli-Harja O, "Against Dataism and for Data Sharing of Big Biomedical and Clinical Data with Research Parasites", Frontiers in Genetics, vol. 7, 2016, p.154-154.

Eumbunnapong K, "An Intelligent Digital Learning Platform to Enhance Digital Health Literacy", International Journal of Emerging Technologies in Learning, vol. 17, no.4, 2022, pp. 95-111.

European Data Protection Board, https://edpb.europa.eu/edpb_en , (s.e.t. 12.11.2023)

Farkas J, "Hintz, A., Dencik, L., & Wahl-Jørgensen, K. (2019). Digital citizenship in a datafied society, Cambridge: Polity Press, 193 pp.", Communications, vol.45, no.4, 2020, p. 503-505.

González I D, "Human Rights In The Digital Era: Challenges And Opportunities From The United Nations Human Rights System." Malim : Jurnal Pengajian Umum Asia Tenggara, vol. 22, no. 1, 2021, p. 1-13.

Green B P, "What is Technology Ethics", <https://www.scu.edu/ethics/focus-areas/technology-ethics/>, (s.e.t. 10.1.2023)

Grout I, "Towards a Universally Accessible Laboratory for the Teaching and Learning of Electronic and Computer Engineering", Online Engineering and Society 4.0, Springer International Publishing, 2021, p. 502-513.

Heeks R / Renken J, "Data Justice For Development", Information Development, 34(1), 2018, p.90-102.

Heikkerö T, Ethics in technology: a philosophical study, Lexington Books, 2012.

Herwati T I / Hatta P, "Exploration of Critical Thinking Skills in Digital Citizenship Course Through Online Learning", Indonesian Journal of Informatics Education, vol.4, no.1, 2021, pp. 17-23.

Ina F, "Book Review: Digital Rights Management: A Librarian's Guide to Technology and Practice." Webology, vol. 5, no. 4, Webology Center, 2008, p. b19.

Irshad A., Ansari ve diğerleri, *Advanced Security Solutions For Multimedia*, IOP Publishing. Institute of Physics , 2021.

Kennedy J B , *Cybersecurity and Privacy in Business Transactions*, Bureau of National Affairs, 2015.

Krzysztofek M, *Post-Reform Personal Data Protection in the European Union : General Data Protection Regulation (EU) 2016/679*, Wolters Kluwer, 2017.

Lankton N K ve diğerleri, “Technology, Humanness, and Trust: Rethinking Trust in Technology”, *Journal of the Association for Information Systems*, vol. 16, no. 10, 2015, p. 880–918.

Lee C, ve diğerleri, “A Novel Authentication Scheme for Anonymity and Digital Rights Management Based on Elliptic Curve Cryptography.” *International Journal of Electronic Security and Digital Forensics*, vol. 11, no. 1, 2019, p. 96–117.

Liu J, “Exploration and Practice of Moral Education Courses in Universities in Big Data Era”, *Advances in Multimedia*, 2022, p.1–9.

Loiseau, H, “Michael P. Gallaher, Albert N. Link et Brent R. Rowe Cyber security economic strategies and public policy alternatives”, [Review of Cyber security economic strategies and public policy alternatives], *Études Internationales*, vol. XL, no.1, 2009, p. 145–147.

Moyakine E, “Online Anonymity in the Modern Digital Age: Quest for a Legal Right.” *Journal of Information Rights, Policy, and Practice*, vol. 1, no. 1, 2016.

Oberdiek H, “Ethics in Technology: A Philosophical Study by Topi Heikkerö (review)” *Technology and Culture*, vol. 55, no. 4, 2014, p. 995–96.

Ohlhorst F, *Big Data Analytics:Turning Big Data Into Big Money*, 1st edition, 2013

Örtegren A, “Philosophical Underpinnings Of Digital Citizenship Through A Postdigital Lens: Implications For Teacher Educators’ Professional Digital Competence”, *Education and Information Technologies*, 2023

Pangrazio L / Sefton-Green J, “Digital Rights, Digital Citizenship and Digital Literacy: What’s the Difference?” *Journal of New Approaches in Educational Research*, vol.10, no.1, 2021, p.15–27.

Pavek C / Vaughan M, “Digital Reading Check-ins: Supporting Independent Digital Reading”, *The Reading Teacher*, vol. 76, no. 5, 2023, p. 653–57.

Peters T, “The Deluge of Dataism: A New Post-Human Religion?”, *Dialog : a Journal of Theology*, vol. 56 no. 3, 2017, p. 211–213.

Pounder C / Kosten F, *Managing Data Protection*, 2nd ed., Butterworth-Heinemann, 1992.

Regenbrecht H ve diğerleri, “Pervasive Augmented Reality-Technology and Ethics.” *IEEE Pervasive Computing*, vol. 21, no. 3, 2022, p. 1–8.

Revina S. N. / Zaharov A. L., *The Transformation of Human Rights in the Information Society Connected with the Formulation of the «Right to be*

Forgotten» by the European Court of Justice, *Mediterranean Journal of Social Sciences*, 2015.

Rivoltella P C, *Digital literacy: Tools and Methodologies for Information Society*, IGI Global, 2008.

Robson G ve diğerleri, *Technology Ethics: A Philosophical Introduction And Readings*, Routledge, 2023

Rodriguez K, “Comments Submitted to the United Nations Special Rapporteur on the promotion and protection of the right to Freedom of Opinion and Expression”, https://www.eff.org/files/filenode/unspecialrapporteurfoe2011-final_3.pdf, (1.11.2023)

Ruppert E ve diğerleri, “Data Politics.” *Big Data & Society*, vol. 4, no. 2, 2017, p. 205395171771774.

Santos M R / Gomes M M F, “Lifelong Digital Learning: "Computer Literacy," "Digital Literacy," And "Digital Competence" As Dimensions For Digital Skills.” *RGSA: Revista de Gestão Social e Ambiental*, vol. 18, no. 1, 2023, p. e04403.

Stefania Gnesi ve diğerleri, “My Data, Your Data, Our Data: Managing Privacy Preferences in Multiple Subjects Personal Data”, *Privacy Technologies and Policy*, Springer International Publishing, 2014, p. 154–71.

Stewart Waters ve diğerleri, “Cyber Bullying, Social Media, and Character Education: Why It Matters for Middle School Social Studies”, *The Clearing House*, vol. 93, no.4, 2020, p. 195–204.

Syversen K, *Digital Rights Management: Promises, Problems And Alternative Solutions*, Institutt for rettsinformatikk: Unipub, 2005.

Taylor L, “What is data justice? The case for connecting digital rights and freedoms globally”, *Big Data & Society*, vol. 4, no.2, 2017, p.205395171773633.

Van den Daele W, “The Dynamics of Technology and Moral Standards: A Sociological Assessment of Genetics”, *Soziale Welt*, vol. 37, no:2-3, 1986, p.149–172.

Vilbert L / Cifuentes L, “Digital Literacy and Critical Thinking” In *The SAGE Encyclopedia of Educational Technology*, vol. 1, 2015, p. 215–219.

Walker R, *From Big Data to Big Profits: Success with Data and Analytics*, Oxford University Press, 2015.

Yankovych I, “Problems of Moral Education Technologies and Methods Implementation in Pedagogical Theory and Practice of Poland and Ukraine.” *Forum Pedagogiczne*, vol. 5, no. 1, 2016, p. 227–233.

Yar M, “Protecting Children from Internet Pornography? A Critical Assessment of Statutory Age Verification and Its Enforcement in the UK.” *Policing: an International Journal of Police Strategies & Management*, vol. 43, no. 1, 2020, p. 183–97.

Yasar K, *Network Vulnerability Scanning*, <https://www.techtarget.com/searchsecurity/definition/vulnerability-scanning>, (12.11.2023)

Youngs G, “Digital World: Connectivity, Creativity and Rights.” *Digital World*, Routledge, 2013, p. 17–30.

Yu. K., Yazov ve diğerleri, "Improving An Algorithm For Detection Of Urgent Threats To Security Of Personal Data When They Are Processed In Information Systems Of Personal Data." *Telecommunications & Radio Engineering*, vol. 71, no. 5, 2012, p. 455–63.

Završnik A, "A. Algorithmic Justice: Algorithms And Big Data In Criminal Justice Settings" *European Journal of Criminology*, vol. 18, no.5, 2021, p.623–642

...“Consumer Advocate and Data Network Call for Transparency and Control in Data Sharing”, In Targeted News Service, Targeted News Service, 2021.

...“Digital Literacy: Tools and Methodologies for Information Society.” *Electronic Library*, vol. 27, no. 1, 2009, p. 193–94.

...“ERMProtect Adds Digital Games to Cyber Security Awareness Training Platform”, In *Information Technology Newsweekly*, 2019, p. 248.

...“Managing Data Protection: 2nd Edition, by Chris Pounder/ Freddie Kosten, 1992 (Butterworth-Heinemann Publishers and Hoskyns Groups, Hardcover),” *Computer Law and Security Review: The International Journal of Technology and Practice*, vol. 8, no. 5, Elsevier Ltd, 1992, p. 225–225.

...Council of Europe, <https://www.coe.int/fi/web/commissioner/-/protecting-children-s-rights-in-the-digital-world-an-ever-growing-challen-1>, (1.11.2023)

...Council of Europe, <https://www.coe.int/en/web/freedom-expression/freedom-of-expression-and-information#:~:text=You%20have%20the%20right%20to,opinions%20and%20expressions%20of%20others>, (s.e.t. 1.11.2023)

...Council of Europe, <https://www.coe.int/en/web/freedom-expression/privacy-and-data-protection>, (1.11.2023)

...Declaration on Digital Rights and Principles for the Digital Decade, OJ C 23, Erişim Linki: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv:OJ.C_.2023.023.01.0001.01.ENG (s.e.t. 23.01.2023)

...Security Penetration Testing Services, <https://www.digitaldefense.com/solution-overview/test/>, (s.e.t. 12.11.2023)

...World Economic Forum, <https://www.weforum.org/publications/digital-safety-risk-assessment-in-action-a-framework-and-bank-of-case-studies/>, (s.e.t. 12.11.2023)